

Només un disseny lleugerament invasiu i, en contrast, una correcció del text que hauria pogut ser més acurada resten un bri de brillantor a un treball que ha estat mereixedor del XII Premi d'Investigació Joan Francisc Mira convocat per l'Associació Valenciana d'Antropologia.

JOSEP VICENT FRECHINA

Guia de les criatures fantàstiques catalanes

JOAN DE DÉU PRATS
I MARIA PADILLA

Barcelona: Editorial Comanegra, 2025

Ja fa temps que l'escriptor especialitzat en literatura infantil Joan de Déu Prats i la il·lustradora Maria Padilla treballen plegats en llibres sobre diversos aspectes de la mitologia catalana. El 2018 van obtenir el Premi Junceda per la seva obra *El gran llibre de les criatures fantàstiques*, publicat per Comanegra. I ara han repetit l'experiència amb la mateixa editorial, ampliant el contingut d'aquell volum amb les descripcions i els retrats de fins a 150 personatges i paratges llegendaris, tan misteriosos com atractius, que van alimentar la imaginació de grans i petits durant segles, fins que van arribar l'electricitat, la televisió, la internet i tot el que en penja.

Aquesta guia no pretén ni de bon tros ser un cant a la nostàlgia de temps passats, sinó que des del present vol oferir una nova lectura d'una tradició ancestral que no es pot perdre, per molt que la ciència empírica ens demostrï que res del que s'explica a les seves pàgines no va existir. Al cap i a la fi, sense aquestes llegendes ben bé impossibles de creure no hauríem crescut com a poble, com tots els pobles, ja que el patrimoni popular lligat a la fantasia és universal. Així, el nou volum de Prats i Padilla ens presenta al llarg de poc més de dues-centes cinquanta pàgines una interpretació contemporània de tota mena de bestioles, fades, bruixes, menairons, follets, gegants, barrufets, dones d'aigua, dracs, gambut-zins, marracos, sirenes, papus, serps, tamarros, tarasques, dimonis i molts altres personatges, que són definits amb uns textos senzills i unes minifitxes on s'especifiquen alguns dels seus aspectes més singulars, com l'origen, els albiraments, l'aspecte, la naturalesa, els poders, les febleses, els propòsits i el parentiu amb altres personatges mitològics.

Ara bé, aquestes breus alhora que sucoses descripcions es quedarien coixes si no anessin acompanyades dels magnífics dibuixos a tota plana de Padilla. La veritat és que, per moments, sembla que tota aquesta corrua d'éssers imaginaris hagués passat per l'estudi de la il·lustradora per fer-se un retrat. Però el que s'ha esdevingut és que Padilla ha aplicat als seus afinadíssims traços una mena de realisme fantàstic que sovint frega el surrealisme, sobretot quan s'endinsa en el capítol dels paisatges. En definitiva, ha aconseguit una gran col·lecció de petites obres mestres que mereixerien ser exposades amb tota seva brillantor.

FERRAN RIERA

Albert Margalef, Carles Mas, Lúdia de Mena i Francesc Tomàs

La gresca, jota de Falset,
30 anys a plaça

Associació Cultural La Clavellinera,
2025

Un llibre, editat amb motiu dels trenta anys de l'associació La Clavellinera, que recull la història d'aquest ball de plaça a la festa de la població i la seva trajectòria d'ençà de la recuperació —o revitalització— de la seva pràctica, a les acaballes del segle XX.

Com es comenta a la introducció, «des que la jota es va convertir en ball de moda (segles XVIII-XIX) i va inscriure's en el context popular, la festa de qualsevol mena ha estat el seu hàbitat i zona de confort. És d'aquesta forma que arribarà a capitalitzar a favor seu costums anteriors a la seva aparició, amb un èxit notori; tant és així que en moltes poblacions de l'actual geografia de la jota a Catalunya les denominacions *cap de dansa*, *dansada*, *ball de mantons*, *ball de plaça* o *ball de coques* són sinònimes de ballar jotes.»

El cert és que, efectivament, la jota és ben viva en tot l'àmbit dels Països Catalans, de forma majoritària, tot i que al Principat s'associa —fins a caure en el tòpic— amb les comarques de l'Ebre. Els balls de plaça, a ritme de jota, havien estat ben presents en els pobles del Priorat i part del Camp de Tarragona i l'exemple de Falset n'és una bona mostra, que arriba fins a l'actualitat.

Albert Margalef, ballador, percussionista de música tradicional i investigador vinculat a Carrutxa, ens apropa en aquesta publicació a la història de la jota i els balls de plaça, amb la seva funció dins de la vida de la comunitat, a partir d'una recerca d'hemeroteca i d'arxiu. Hi trobem les prohibicions eclesiàstiques o la vinculació del ball amb les coques com a objecte que vehicula el festeig, la competència de la sardana...

El passat recent queda reflectit en el capítol de Lúdia de Mena, que arrenca a les acaballes del segle XX i explica l'experiència de La Clavellinera, en el marc de la recuperació de les danses d'arrel tradicional a les places, que esdevé un dels referents de la jota ballada a Catalunya i impulsa la incorporació de rituals com la ballada a l'ofertori de la missa la diada de l'Encamisada.

Francesc Tomàs i Carles Mas s'ocupen de la música i les formes de la dansa. «No és ben bé una música tradicional», afirma Tomàs, per explicar que, com tants altres balls, és una composició d'autor desconegut per a banda de vent i percussió que s'interpretava en els balls de plaça dels pobles del Priorat, tot analitzant els aspectes rítmics o tonals d'una melodia que apareix vinculada també a Bellmunt. Finalment, Carles Mas ens parla de pas de la jota popular improvisada a una jota organitzada i en descriu el model de dansa i de moviments del cos dels balladors que s'ha definit a Falset.

El volum, il·lustrat, es complementa amb uns annexos amb la llista de dansaires de La Clavellinera i les persones que han estat capdansers al ball de coques de Falset entre 1995 i 2025.

SALVADOR PALOMAR